

DEJINY GENERÁLNEHO KATALÓGU TLAČÍ 16. STOROČIA

Mária PITÁKOVÁ

Abstract

The topic of our article arises from the research project General catalog of preserved prints of the 16th century in Slovakia, which is part of a broadly conceived research into the history of book culture in Slovakia. The project was initiated in the 80s of the last century by the Slovak National Library of Matica Slovenská in Martin (now the Slovak National Library), with the effort to pay more attention to the questions of the history of book culture and the care for valuable book funds. The main aim of the general catalog of preserved 16th century prints on the territory of Slovakia is to provide records of 16th century prints located in all types of libraries, in museums, in galleries, in archives and in other cultural institutions in Slovakia, to be registered, processed and published, in the interest of making the valuable cultural heritage available to the expert and general public.

Keywords: General catalog of preserved prints of the 16th century, processing, book culture, the Slovak National Library

Abstrakt

Téma nášho príspevku vychádza z výskumného projektu Generálny katalóg zachovaných tlačí 16. storočia na Slovensku, ktorý je súčasťou široko koncipovaného výskumu dejín knižnej kultúry na Slovensku. Projekt iniciovala v 80. rokoch minulého storočia Slovenská národná knižnica Matice slovenskej v Martine (dnes Slovenská národná knižnica) so snahou venovať väčšiu pozornosť otázkam dejín knižnej kultúry a starostlivosti o cenné knižné fondy. Hlavným cieľom súhrnného katalógu zachovaných tlačí 16. storočia na území Slovenska je zabezpečiť evidenciu tlačí 16. storočia, ktorá sa nachádza vo všetkých typoch knižníc, v múzeách, v galériách, v archívoch a v iných kultúrnych inštitúciách na Slovensku. Eviduje, spracúva a zverejňuje v záujme sprístupnenia cenného kultúrneho dedičstva odbornej i laickej verejnosti.

Kľúčové slová: súhrnný katalóg zachovaných tlačí 16. storočia, spracovanie, knižná kultúra, Slovenská národná knižnica

V našom príspevku by sme chceli zhrnúť dejiny monumentálneho projektu s názvom: *Generálny katalóg tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska* (GK), kde by sme chceli predostrieť jeho vznik a doterajšie výstupy. Projekt vychádza predovšetkým zo snahy podchytiť bohaté knižné dedičstvo zachované v pamäťových inštitúciách Slovenska. Výsledkom celosvetového záujmu o výskum tlačí 16. storočia je niekoľkoročná tradícia vydávania katalógov, súpisov a bibliografií. Na Slovensku sa tejto problematike do začatia výskumnej úlohy nevenovala dostatočná pozornosť. Až v polovici 70. rokov sa problémy knižnej kultúry na Slovensku začlenili ako výskumná úloha do ústavného, neskôr do rezortného plánu výskumu. Matica slovenská, konkrétne oddelenie fondov v roku 1981 začalo s prípravou GK. Projekt sa začal riešiť od roku 1986. Uvedený výskumný program v roku 1986 iniciovala Slovenská národná knižnica v Matici slovenskej v snahe venovať otázkam knižnej kultúry a starostlivosti o vzácne knižničné fondy zvýšenú pozornosť. Riešenie tohto projektu bolo naliehavé vzhľadom na to, že ostatné európske štáty mali už dlhoročné tradície so spracovaním tlačí 16. storočia. Podnetom boli aj predchádzajúce pokusy o katalogizáciu: *Katalóg tlačí 16. storočia Františkánskej knižnice v Hlohovci* (1970)¹ a *Katalóg tlačí 16. storočia v Čaplovičovej knižnici v Dolnom Kubíne* (1981).² Úloha bola prepojená na pasportizáciu historických knižničných fondov na Slovensku.³ Po jej vykonaní sa zistilo, že na území Slovenska sa nachádza takmer 20-tisíc tlačí 16. storočia, ktoré sú vo väčšine prípadov nespracované. Pri tvorbe GK sa vychádzalo zo snahy publikovať záznamy o všetkých tlačiach 16. storočia, ktoré sa dodnes zachovali na území Slovenska. Navrhovaný GK mal zahrňovať tlače 16. storočia domácej i zahraničnej produkcie.⁴ Cieľom projektu bolo predovšetkým registrovať, spracovať a publikovať záznamy o tlačiach 16. storočia, ktoré sú zachované na celom území Slovenska. Publikované katalógy sú východiskovým pramenným materiálom pre výskum a bádanie v mnohých vedných odboroch. A dnes musíme hovoriť aj o ich zverejnení prostredníctvom digitalizácie. Digitalizácia týchto dokumentov je nevyhnutná z hľadiska ich ochrany. Predbežný prieskum ukázal mimoriadne veľký počet tlačí 16. storočia, ktoré sú súčasťou fondov mnohých inštitúcií. Jednotlivé knižnice na území Slovenska realizovali úlohu na báze spoluriešiteľskej účasti. V roku 1987 sa do riešenia úlohy zapojili nasledujúce organizácie:

Ústredná knižnica SAV BA, Okresná knižnica (Diecézna knižnica) Nitra, ŠVK Prešov a Košice, Knižnica ev. zboru v Levoči. O rok neskôr to boli: Univerzitná knižnica Bratislava, knižnica Archívu hlavného mesta BA, Lyceálna knižnica v Kežmarku a Knižnica premonštrátov v Jasove. V roku 1989 Okresná knižnica (teraz Podunajské múzeum) v Komárne.⁵

¹ ŠTURDÍKOVÁ, Marta. *Katalóg tlačí 16. storočia františkánskej knižnice v Hlohovci*. Martin: Matica slovenská, 1970.

² SMETANA, Ján a Jozef TELGÁRSKY. *Katalóg tlačí 16. storočia v Čaplovičovej knižnici v Dolnom Kubíne*. Martin: Matica slovenská, 1981.

³ Správa z odboru fondov zo dňa 30.06. 1988. Č. 534-31-17-03-01/2/1. [nepublikovaná].

⁴ SAKTOROVÁ, Helena. Tlače 16. storočia na území Slovenska. In: *Bibliografický zborník*. Martin: Matica slovenská, 1988, s. 166.

⁵ Správa z dňa 09.07. 1987. Č. 534-31-17-03/2. [nepublikovaná].

V období máj 1987 – jún 1988 bol pripravený materiál, v ktorom boli formulované hlavné smery ďalšieho rozvoja úlohy. V projekte boli predložené dva varianty spracovania i publikovania záznamov o tlačiach 16. storočia zachovaných na území Slovenska: Záznamy o tlačiach 16. storočia publikovať postupne po zväzkoch, v ktorých bude premietnutá územná i inštitucionálna skladba fondov tlačí 16. storočia.

Vytvoriť centrálnu bázu všetkých záznamov o tlačiach 16. storočia zo všetkých fondov na Slovensku a až potom publikovať záznamy v súhrnnom katalógu bez ohľadu na inštitucionálne zloženie fondov.⁶

Na projekte sa nakoniec pokračovalo podľa prvého variantu. Členenie jednotlivých zväzkov malo byť podľa krajov a v nich podľa jednotlivých kultúrnych inštitúcií – v 14 zväzkoch mali byť popísané všetky tlače a 15. zväzok mal byť kumulatívnym zhrnutím, a mal predstavovať titulový register ku všetkým zväzkom. Hlavným koordinátorom danej úlohy bola Slovenská národná knižnica v Matici slovenskej v Martine.⁷ Hlavnými riešiteľmi boli: Helena Saktorová, Klára Komorová, Ján Agnet a Emília Petrenková. V záujme komplexného spracovania fondov tlačí 16. storočia na území Slovenska sa skoncipovala makroštruktúra GK tak, aby boli v ňom publikované záznamy o všetkých tlačiach 16. storočia zachovaných v knižničných fondoch inštitúcií SR (knižnice JSK,⁸ múzeí, galérií, archívov a i.). Vypracovaný časový harmonogram predpokladal postupné vydávanie jednotlivých katalógov tlačí 16. storočia a mali na ňom participovať všetky knižnice v SR, resp. správcovia fondov. GK mal okrem evidencie, spracovania a publikovania spĺňať aj dôležitú funkciu v oblasti ochrany fondov. Do teraz realizované prieskumy poukázali na to, že stav uloženia a ochrany týchto tlačí je na území Slovenska vo viacerých prípadoch nedostatočný a v každej inštitúcií iný. U viacerých správcov tlačí 16. storočia sa zistilo, že ochrane starých tlačí sa venuje malá pozornosť, na mnohých miestach tlače 16. storočia nie sú vôbec evidované, majú málo vyhovujúce inventáre a absentujú katalógy prístupné bádatelom a odborníkom. Predpokladom spracovania GK mala byť jednotná metodika, ktorú malo zabezpečiť hlavné riešiteľské pracovisko formou osobitných metodických textov. Spoluriešiteľským organizáciám sa mala poskytnúť xerokópia rukopisu I. zväzku, ktorá mala byť opravená a doplnená podľa akceptovaných lektorských pripomienok. Tento rukopis mal predstavovať východiskový vzor pre jednotný metodický postup pri tvorbe záznamov pre ďalšie zväzky. Predmetom výskumu a publikovania mali byť všetky tlačené dokumenty ako produkty domácich a zahraničných tlačiarní v období rokov 1501 – 1600, ktoré sa zachovali v knižničných fondoch inštitúcií v sústave JSK.

Avšak po roku 1989 nastali zmeny aj v slovenskom knihovníctve a nebolo možné dodržať stanovené plánované termíny spracovávaní fondov a vydávania katalógov. Práce na príprave niektorých veľkoplošných zväzkoch plánovaného GK sa obmedzili alebo úplne zastavili. Jeho realizácia bola totiž náročná vzhľadom na personálne, finančné a kapacitné zabezpečenie.⁹ Pracovné tempo sa spomalilo a v začatom diele sa pokračovalo.

⁶ Správa z odboru fondov zo dňa 30. 6. 1988. Č. 534-31-17-03-01/2/1. [nepublikovaná].

⁷ Matica slovenská od svojho založenia venovala veľkú pozornosť zhromažďovaniu tlačených, rukopisných a iných materiálov o dejinách Slovenska a Slovákov.

⁸ Jednotná sústava knižníc.

⁹ SAKTOROVÁ, Helena. Generálny katalóg tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska. In: *Bibliografický zborník 1996 – 1997*. [Martin]: Matica slovenská, 2000 s. 145-148.

čovalo najmä na pôde Slovenskej národnej knižnice. Preto sa hlavné riešiteľské pracovisko – Národný bibliografický ústav Slovenskej národnej knižnice v Matici slovenskej rozhodlo pristúpiť k dielčiemu vydávaniu katalógov tlačí 16. storočia z menších knižničných súborov.¹⁰ Pre spoluriešiteľov sa uskutočňovali metodické školenia, metodické stáže a konzultácie priamo na jednotlivých pracoviskách, v knižniciach na Slovensku. V rokoch 1986 – 1990 sa celkovo spracovalo 6 698 tlačí 16. storočia.¹¹ Prvoradou úlohou bola základná evidencia a katalogizačné spracovanie tlačí 16. storočia, ktoré sa na Slovensku zachovali. Vypracovaný projekt úlohy bol koncipovaný tak, aby úroveň publikovaných záznamov o tlačiach 16. storočia korešpondovala s medzinárodnými bibliografickými a katalogizačnými popismi, normami a aby jednotlivé zväzky generálneho katalógu mapovali skladbu fondov v jednotlivých inštitúciách. Hlavnou zásadou popisu bolo podchytiť čo najväčšie množstvo údajov o popisovanej tlači, údajov, ktoré majú podávať čo najvernejší obraz o nej. Zorganizovali sa prípravné excerpčné práce, začal sa budovať fond príručnej odbornej literatúry zameranej na tlače 16. storočia, pričom sa uplatnili dlhoročné skúsenosti, vedomosti a osobné kontakty dr. Jozefa Telgárskeho¹² a Jána Agneta¹³ s významnými domácimi i zahraničnými odborníkmi v oblasti starých tlačí. Jozef Telgársky vychádzal z potreby venovať zvýšenú pozornosť starým a vzácnym tlačiam a poukázať na bohaté knižné dedičstvo nášho národa. Jeho snahou bolo začleniť Slovensko do celoeurópskeho výskumu v tejto oblasti.¹⁴

Okrem príručnej literatúry boli pri spracovaní tlačí 16. storočia veľkým prínosom aj zahraničné databázy. Môžeme spomenúť portál Knihoveda,¹⁵ ktorý predstavuje časť základnej infraštruktúry pre výskum českej knižnej kultúry do roku 1800 v podobe integrovaných bibliografických zdrojov, výkladových textov a tiež nových výskumných nástrojov. Portál tvorí databáza bibliografických zdrojov, v ktorej sú integrované tri hlavné a dve pomocné databázy.¹⁶ Predovšetkým ide o dve vetvy českej retrospektívnej

¹⁰ SABOV, Peter. Historické knižničné fondy ako súčasť kultúrneho dedičstva. In: *Knižnice a informácie*. Roč. 32, č. 2, s. 70-71.

¹¹ Správa o riešení výskumnej čiastkovej úlohy Generálny katalóg tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska. [nepublikovaná].

¹² SAKTOROVÁ, Helena. Jozef Telgársky a dejiny knižnej kultúry na Slovensku. In: *Kniha 97 – 98*. Martin: Matica slovenská, 2000, s. 281-283.

¹³ Cennými radami a pripomienkami sa podieľal na koncepcnej príprave projektu, prispel k formovaniu metodických zásad popisu tlačí 16. storočia a detailne popísal množstvo knižných jednotiek. SAKTOROVÁ, H. Ján Agnet a staré tlače. In: *Kniha 2001 – 2002*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2002, s. 570-571.

¹⁴ KOMOROVÁ, K. Jozef Telgársky a Generálny katalóg tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska. In: *Kniha 97 – 98*. Martin: Matica slovenská, 2000, s. 284-286.

¹⁵ *Portál k dejinám českej knižnej kultúry do roku 1800*. [online]. [cit.2024- 11-4]. Dostupné z: <https://www.knihoveda.cz/>

¹⁶ V týchto databázach sú evidované všetky tlače vydané v tlačiarniach na území dnešnej Českej republiky, zahraničné vydanie jazykovo českých kníh a cudzojazyčných diel autorov pochádzajúcich z územia dnešnej Českej republiky. V neposlednom rade ide aj o spisy cudzích autorov vydané v zahraničí, ak svojím obsahom, miestom vzniku, osobou mecenáša a pod. preukazujú vzťah k českému prostrediu.

bibliografie *Knihopis českých a slovenských tlači* spracovávaný v Národnej knižnici SR¹⁷ a Bibliografia cudzojazyčných bohemikálnych tlači 1501 – 1800 v ČR.¹⁸

Ďalej je to GLN¹⁹ – bibliografická databáza kníh vydaných v Ženeve, Lausanne, Neuchâtel a Morges v 15. a 16. storočí alebo **Edít 16**²⁰ – národný súpis talianskych vydaní zo 16. storočia, ktorý má za cieľ zdokumentovať tlačnú produkciu v Taliansku a v iných krajinách od 1501 do 1600.²¹ Okrem spomínaných databáz sa využívali ešte nemecké, francúzske a poľské databázy.

Pôvodný plán projektu zahrňoval vydávanie jednotlivých publikácií v približnej periodicite každé dva roky, čo vzhľadom na rôzne okolnosti, ktoré sme spomínali, nebolo možné. K tomu sa pridali aj chýbajúce informácie o knihách, bibliografie a najväčším problémom sa javila identifikácia defektných exemplárov. Preto významnou súčasťou pri samotnom spracovávaní tlači a príprave jednotlivých zväzkov GK boli i pobyty v zahraničných knižniciach. Mnohé popisované dokumenty boli počas storočí poškodené, defektné a pri ich identifikácii bola potrebná konfrontácia s úplnými exemplármi, ktoré sa často nachádzali len v zahraničných knižniciach. Súčasťou heuristickej práce boli pobyty v maďarských knižniciach (v Budapešti – Országos Széchényi Könyvtár, Egyetemi Könyvtár), v nemeckých knižniciach (v Mníchove – Bayerische Staatsbibliothek, Universitätsbibliothek), v talianskych knižniciach (v Ríme – Vatikánska knižnica, Národná knižnica a iné menšie rímske knižnice) a v poľských knižniciach (Biblioteka narodowa vo Varšave).²²

V priebehu plnenia úlohy sa okrem problémov personálneho i organizačného charakteru, nedostatku príručnej literatúry, javilo budovanie generálnej kartotéky tlači 16. sto-

¹⁷ Knihopis je retrospektívna bibliografia starých výťažkov vydaných v rokoch 1501 – 1800 na českom historickom území a v zahraničí. V jeho rámci sú evidované českojazyčné tlače alebo tlače obsahujúce minimálne jedno české slovo. Základ tvorí podrobný bibliografický záznam zahŕňajúci napr. odpis titulu, obsahových častí, tlačiarskych, nakladateľských či ďalších pôvodcovských údajov a predovšetkým zoznam signatúr exemplárov dochovaných v našich a zahraničných knižniciach alebo vo vlastníctve súkromných zberateľov. Každý záznam má knihopisné číslo, ktoré slúži ako jeho jednoznačný identifikátor. Knihopis je stále nedokončeným dielom.

¹⁸ Bibliografia cudzojazyčnej bohemikálnej tlače do roku 1800 (BCBT) je elektronická databáza, ktorá eviduje a prístupňuje cudzojazyčnú tlačiarsku produkciu v latinkovom písme vydanú v českých krajinách do roku 1800. Od začiatku bola chápaná ako doplnok Knihopisu. V súčasnej dobe databáza BCBT eviduje cudzojazyčné bohemikálne prvotlače, tlačiarske bohemiká 16. – 18. storočia, obsahové a autorské bohemiká 18. storočia a dezideráta. Databáza BCBT sa stále dopĺňa o nové bibliografické záznamy aj ďalšie selekčné údaje vrátane signatúr dochovaných exemplárov v slovenských i zahraničných knižniciach. Sprístupnenie oboch databáz českej národnej retrospektívnej bibliografie pod spoločným vyhľadávacím rozhraním zásadným spôsobom zvyšuje bádateľský komfort. Umožňuje tiež zdieľanie bibliografických dát z oboch databáz.

¹⁹ GLN 15-16 [online]. [cit.2024- 11-4]. Dostupné z: <https://www.ville-ge.ch/musinfo/bd/bge/gln>.

²⁰ Edít16 Edizioni Italiane del XVI Secolo [online]. [cit.2024- 11-4]. Dostupné z: <https://edit16.iccu.sbn.it/>

²¹ Databáza eviduje viac ako 68 900 bibliografických informácií, z ktorých viac ako polovica je doplnená obrázkami titulných strán a tiráží. Medzi participujúce inštitúcie patria rôzne knižnice (štátne, miestne, univerzitné, školské, cirkevné, súkromné knižnice, knižnice kultúrnych a výskumných ústavov a tiež netalianske knižnice vrátane Vatikánskej apoštolskej knižnice).

²² KOMOROVÁ, K. Výskum dejín slovenskej knižnej kultúry v zahraničných inštitúciách In: *Bulletin Slovenskej asociácie knižníc*. Roč. 12, č. 3, 2004, s. 11-14.

ročia v SNK, ktorá bola naplánovaná v projekte úlohy. Po konzultáciách so spoluriešiteľmi sa záznamy do generálnej kartotéky začali posielat' od roku 1991.

Vydané katalógy

Prvoradým cieľom pracovníkov Národného bibliografického ústavu SNK bolo spracovať tlač 16. storočia z tzv. základného fondu knižnice. V roku 1993 bol publikovaný prvý zväzok Generálneho katalógu pod názvom *Tlače 16. storočia vo fondoch Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej*.²³ V uvedenom zväzku sa prezentuje 2 009 bibliografických záznamov, ktoré podávajú podrobný bibliograficko-katalogizačný popis tlačí. Išlo o knihy, ktoré boli získané z rôznych zdrojov počas pôsobenia Matice slovenskej, pričom to zahrňovalo aj nákupy. Dané knihy sa začlenili do základného fondu, z ktorého sa vyčlenili tlač 16. storočia pod správou Historických fondov a historických dokumentov SNK. Katalóg obsahuje sedem registrov.²⁴ Slovenská národná knižnica okrem základného fondu vlastní viaceré historické knižnice, ktoré sa viažu k osobnostiam, spolkom, korporáciám, cirkevným rádom, šľachtickým rodom a rodinám. Tieto predstavujú ucelečné, kompaktné súbory, v ktorých sa skrývajú cenné zdroje informácií z rozličných oblastí. Pracovníci Národného bibliografického ústavu SNK sa podieľali aj na spracovaní menších historických celkov, a tak boli publikované čiastkové súpisy, ktoré budú spomenuté v ďalšej časti príspevku.

Mimo GK katalógu bola v roku 1996 vydaná publikácia: *Tlače 16. storočia v zbierkach Ústrednej knižnice Slovenskej akadémie vied*. Pri jej spracovaní sa zistilo, že skutočný počet tlačí 16. storočia nekorešponduje s pasportizáciou z 80. rokov,²⁵ ktorá uvádzala počet 2 000 tlačí a jej reálny stav bol 67.²⁶ Séria GK pokračovala vydaním katalógu: *Tlače 16. storočia v piaristickej knižnici v Trenčíne* zaradený ako zväzok IX.a.²⁷ Katalóg obsahuje 155 titulov tlačí 16. storočia z piaristickej knižnice v Trenčíne. V roku 1997 bol vydaný II. zväzok, ktorým pokračovala séria katalogizácie a spracovania fondov SNK: *Tlače 16. storočia v piaristických knižniciach*.²⁸ Katalóg obsahuje 1 861 titulov tlačí 16. storočia z historických knižníc bývalej piaristickej rehole v Podolínci, Prievidzi, Sv. Jure, Krupine, Leviciach, Nitre a Ružomberku. Koncom roka 1998 vyšiel zväzok IX.b, ktorý zahŕňa *Tlače 16. storočia v trnavských knižniciach*.²⁹ Katalóg obsahuje 207 záznamov o tlačiach 16. storočia, ktoré sú v súčasnej dobe uložené v nasledovných inštitúciách: Múzeum

²³ SAKTOROVÁ, Helena, Klára KOMOROVÁ, Emília PETRENKOVÁ a Ján AGNET. *Tlače 16. storočia vo fondoch Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej. Generálny katalóg tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska*. 1. zv. Martin: Matica slovenská, 1993.

²⁴ Register mien ostatných pôvodcov, register typografov a nakladateľov, posesorský, chronologický, jazykový, register osobných mien z úvodov, dedikácií a pozdravných veršov a register anonymných diel.

²⁵ Pasportizácia prebiehala v rokoch 1986 – 1987. [nepublikovaná správa]

²⁶ VIERIKOVÁ, Mária. *Tlače 16. storočia v zbierkach Ústrednej knižnice Slovenskej akadémie vied*. Bratislava: Ústredná knižnica SAV, 1996.

²⁷ STRELKA, Vojtech. *Tlače 16. storočia v piaristickej knižnici v Trenčíne*. Zv. 9. a. Martin: Matica slovenská, 1996.

²⁸ SAKTOROVÁ, Helena, Klára KOMOROVÁ a Emília PETRENKOVÁ. *Tlače 16. storočia v piaristických knižniciach. Generálny katalóg tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska*. Zv. 2. Martin: Matica slovenská, 1997.

²⁹ STRELKA, Vojtech. *Tlače 16. storočia v trnavských knižniciach*. Zv. 9. b. Martin: Matica slovenská, 1998.

knížnej kultúry, ktoré je súčasťou Západoslovenského múzea v Trnave (MKK), Spolok sv. Vojtecha v Trnave (SSV), Rímsko-katolícky farský úrad v Trnave (RK FÚ T), Západoslovenské múzeum v Trnave (ZSM) a Štátny okresný archív v Trnave (ŠOKA). Posledným katalógom tejto série v 20. storočí bol v roku 2000 vydaný IX. zväzok *Tlače 16. storočia v Diecéznej knižnici v Nitre*.³⁰ Prvým katalógom spadajúcim pod GK v novom miléniu je publikácia z roku 2003: XII. zväzok: *Tlače 16. storočia v knižnici Evanjelického kolégia v Štátnej vedeckej knižnici v Prešove*.³¹ I keď vo fonde dominuje teologická literatúra, má univerzálny charakter a mnohé diela sú cennými prameňmi ku kultúrnym dejinám. O rok neskôr vyšli, opäť mimo GK, aj slovaciká zaoberajúce sa tlačami 16. storočia, ktoré boli z rôzneho hľadiska pričlenené ako slovenské tlače či už z hľadiska autorského, územného, obsahového a jazykového, pričom jeho hraničiacim rokom výskumu bol rok 2000. Ak by sme sa vrátili k sérii GK, tak v roku 2005 vyšiel katalóg: *Tlače 16. storočia v knižnici Antona Augustína Baníka*,³² ktorý bol očíslovaný ako zväzok III.a. Knižnica Antona Baníka patrí k najvýznamnejším a najbohatším historickým knižniciam vo fondoch SNK. Na prídoštiach tlačí sa nachádzajú rukopisné poznámky, ktoré obsahujú jeho informácie k reáliám o knihách a knižniciach. V jednotlivých knihách nachádzame aj informácie o slovacite daného dokumentu, často s uvádzaním i konkrétnych strán. Najviac sa sústredil na označenie slovacikálnych osobností a ich vzťahov so zahraničnými humanistami. Svoju knižnicu Baník venoval Slovenskej národnej knižnici Matice slovenskej v Martine v roku 1973.

V roku 2010 bol publikovaný XI. zväzok GK *Tlače 16. storočia v Štátnej vedeckej knižnici v Košiciach*.³³ Okrem historických fondov ŠVK v Košiciach sa ďalšie tlače 16. storočia nachádzajú aj v iných košických pamäťových inštitúciách – Verejnej knižnici Jána Bocatia, Východoslovenskom múzeu v Košiciach, Archíve Košického arcibiskupstva, knižnici Teologickej fakulty v Košiciach, prípadne v ďalších. Tie sú súčasťou druhej časti XI. zväzku Generálneho katalógu, ktorý sa plánuje vydať tento rok. Ďalší zväzok nasledoval v roku 2012 pod označením V. A.: *Tlače 16. storočia v banskobystrických knižniciach*.³⁴ Tlače sú uložené v Literárnom a hudobnom múzeu, Stredoslovenskom múzeu, Štátnom archíve a v Štátnej vedeckej knižnici v Banskej Bystrici. V roku 2013 sa ku katalógom pridali: *Tlače 16. storočia v knižniciach nitrianskeho samosprávneho kraja a nitrianskej diecézy*, ako zväzok IX.d.³⁵ V tomto katalógu sú popísané tlače 16. storočia zo zámkov, archívov, múzeí a fár, ktoré sa zapojili do výskumu. Okrem veľkých cirkevných knižníc ako diecézna knižnica a knižnica Kolégia piaristov môžeme spomenúť Aponiovskú knižnicu, zámok

³⁰ FÁBRYOVÁ, Lívia. *Tlače 16. storočia v Diecéznej knižnici v Nitre. Zv. 9 c.* Martin: Slovenská národná knižnica, 2000.

³¹ LACKO, Kamil. *Tlače 16. storočia v knižnici Evanjelického kolégia v Štátnej vedeckej knižnici v Prešove.* Prešov: Štátna vedecká knižnica, 2003.

³² KOMOROVÁ, Klára, Helena SAKTOROVÁ a Emília PETRENKOVÁ. *Tlače 16. storočia v knižnici Antona Augustína Baníka. Generálny katalóg tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska. Zv. 3. a.* Martin: Slovenská národná knižnica 2005.

³³ SZEGHY, Andrej. *Tlače 16. storočia v Štátnej vedeckej knižnici v Košiciach.* Košice: Štátna vedecká knižnica, 2010.

³⁴ BŔBOVÁ, Mária. *Tlače 16. storočia v banskobystrických knižniciach.* Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica, 2012.

³⁵ FÁBRYOVÁ, Lívia. *Tlače 16. storočia v knižniciach nitrianskeho samosprávneho kraja a nitrianskej diecézy.* Martin: Slovenská národná knižnica, 2013.

Topolčianky či Podunajské múzeum v Komárne. Publikácia *Tlače 16. storočia vo františkánskych knižniciach*³⁶ bola vydaná o rok neskôr ako III. zväzok. Fondy františkánskych knižníc sa okrem nákupu rozrastali aj darmi od cirkevných a svetských mecénov, čoho dokladmi sú rukopisné záznamy v zachovaných tlačiach. Zachovali sa tlače 16. storočia z kláštorov františkánov v Bratislave, Hlohovci, Skalici, Kremnici, Trnave a i. V knižných zbierkach rehole prevláda teologická literatúra a nájdeme 130 rôznych vydaní Biblie v hebrejskom, latinskom, nemeckom, českom a talianskom jazyku.

Výskumná úloha GK pokračovala aj v roku 2017, keď boli vydané *Tlače 16. storočia v šľachtickej knižnici rodu Zai*.³⁷ Knižná zbierka Zaiovcov je veľmi bohatá a patrí k významným šľachtickým knižným zbierkam. Zbierka dokumentuje vysokú vzdelanostnú úroveň členov rodu, v ktorej prevažuje dobová spisba 16. storočia. V roku 2018 vyšlo skombinované vydanie z viacerých knižníc s číslom zväzku IV., kde boli zahrnuté: *Tlače 16. storočia v knižnici evanjelického cirkevného zboru augsburského vyznania v Kremnici*,³⁸ *v Slovenskej pedagogickej knižnici v Bratislave*³⁹ a *v knižniciach Nitrianskej diecézy – dodatky*⁴⁰ V tom istom roku vyšla publikácia *Tlače 16. storočia vo fondoch Lyceálnej knižnice v Kežmarku*,⁴¹ ako X. zväzok.⁴² Nasledujúci rok, 2019, vyšiel katalóg *Tlače 16. storočia v Univerzitetnej knižnici v Bratislave* ako VI. zväzok.⁴³ Viac ako 80 % tlačí 16. storočia v tomto zväzku pochádza z tzv. starej jezuitskej knižnice. Fond poukazuje na vzdelanostnú úroveň a osobné záujmy vlastníkov kníh, ako aj na vysokú úroveň vtedajšieho školstva. Ako posledný zväzok vyšlo revidované a doplnené vydanie tlačí z františkánskych knižníc. Ide o knihy, ktoré boli objavené pri revízii kníh bývalých knižníc františkánov v roku 2015. Ide o 300 zväzkov kníh, medzi ktorými je množstvo konvolútov a viaczväzkových tlačí, ktoré predstavujú po kompletnom bibliografickom spracovaní 800 bibliografických záznamov.⁴⁴

³⁶ KOMOROVÁ, Klára a Helena SAKTOROVÁ. *Tlače 16. storočia vo františkánskych knižniciach III. zväzok*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2014.

³⁷ SAKTOROVÁ, Helena. *Tlače 16. storočia v šľachtickej knižnici rodu Zai*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2017.

³⁸ Obsahové zameranie tlačí zodpovedá akvizičnej činnosti charakteristickej pre fary, čiže väčšina kníh má teologické zameranie, nachádzajú sa tu aj tituly z oblasti histórie, filozofie, jazykovedy, práva či antickej literatúry.

³⁹ Tlače 16. storočia majú zložene typické pre školskú knižnicu. Prevládajú v nej knihy svetského charakteru, predovšetkým s prírodovednou, historickou a jazykovednou tematikou. Diel z oblasti teológie je skromne.

⁴⁰ FÁBRYOVÁ, Lívia. *Tlače 16. storočia v knižnici evanjelického cirkevného zboru augsburského vyznania v Kremnici, v Slovenskej pedagogickej knižnici v Bratislave a v knižniciach Nitrianskej diecézy – dodatky*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2018.

⁴¹ PITÁKOVÁ, Mária a Tomáš TOMO. *Tlače 16. storočia vo fondoch Lyceálnej knižnice v Kežmarku*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2018.

⁴² Lyceálna knižnica v Kežmarku je najväčšou školskou historickou knižnicou nielen na Slovensku, ale aj v strednej Európe. Na jej vytváraní, budovaní a raste sa zúčastňovali viacerí dejatelia, učitelia, žiaci, ich rodičia, obyvatelia mesta, predstavitelia evanjelickej cirkvi, literárni a kultúrni pracovníci, ako napr. Leonard Stöckel, Dávid Fröhlich, Ferencz Kazinczy, Hviezdoslav či Martin Schwartzner.

⁴³ SIBYLOVÁ, Michaela, Vlasta OKOLIČÁNYOVÁ a Zita PETRENKOVÁ. *Tlače 16. storočia v Univerzitetnej knižnici v Bratislave. Zväzok VI*. Bratislava: Univerzitná knižnica v Bratislave, 2019.

⁴⁴ PITÁKOVÁ, Mária a Tomáš TOMO. *Tlače 16. storočia vo františkánskych knižniciach uložených vo fondoch v Slovenskej národnej knižnici III. c zväzok. 2. vydanie – revidované a doplnené*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2023.

Súčasný stav výskumu a plány do budúcnosti

V súčasnosti prebieha spracovanie tlačí 16. storočia v Čaplovičovej knižnici v Dolnom Kubíne a Štátnej vedeckej knižnici v Košiciach. V tomto roku začali pracovníci Slovenskej národnej knižnice spracovávať tlače 16. storočia v Spišskej Kapitule, ktoré by mali vydané ako XIV.a zväzok. Postupne by bol tento zväzok doplnený o tlače 16. storočia z ďalších východoslovenských knižníc. Po ukončení XIV.a zväzku bude prebiehať spracovanie tlačí 16. storočia zachovaných vo fonde evanjelickej farnosti v Levoči. V budúcnosti sa plánujú spracovať ešte tlače 16. storočia v kaštieli Betliar a tlače uložené vo fondoch SNK: Lontovská knižnica a knižnica Učenej spoločnosti malohontskej. Na Slovensku máme ešte množstvo nespracovaných a nevydaných tlačí 16. storočia. Spomenúť sa môže Šarišské múzeum v Bardejove, historický knižničný fond bývalého evanjelického lýcea v Banskej Štiavnici alebo tlače z biskupského úradu v Rožňave. Otázne sú rozsahom menšie knižnice a fondy, do ktorých spadajú aj fary, kde je komplikované zabezpečiť ich dostatočnú ochranu. Vydávanie daných katalógov môže spôsobiť zvýšenú kriminalitu a návod pre odcudzenie vzácných tlačí.

Záver

Matica slovenská od svojho založenia vykonala počas svojej vyše storočnej existencie v oblasti záchrany, získavania, uchovávanía a spracovávanía knižného bohatstva nesmierny kus mimoriadne záslužnej práce. Potreba slovenského koordinovaného výskumu tlačí 16. storočia bola a doteraz je naliehavá aj vzhľadom na skutočnosť, že susedné európske národy majú v tejto oblasti výskumu už dlhoročné tradície. Jednotlivé zbierky premietajú skladbu fondu tlačí 16. storočia v jednotlivých konkrétnych zbierkach a inštitúciách a zároveň mapujú celkovú situáciu na Slovensku. Predpokladom spracovania generálneho súpisu bola najmä jednotná metodika, ktorú zabezpečilo hlavné riešiteľské pracovisko formou osobitných metodických textov, formou inštruktáží a stáží. Jednotný metodický postup záväzný pre všetky spolupracujúce inštitúcie bol formulovaný v samostatnej metodickej príručke. Príručka vychádzala z domácich a medzinárodných platných pravidiel popisu starých tlačí. Publikované katalógy sa mali stať odrazovým pramenným materiálom pre všestranný výskum v oblasti dejín tlačiarní, dejín historických knižníc a pre ďalšie kultúrohistorické bádanie v mnohých vedných odboroch. Každý zväzok s detailne spracovanými záznamami obohatí fond európskej i domácej literatúry a kultúry novými neznámymi a vzácnymi vydaniaми, a tým prispeje novými poznatkami nielen do európskej, ale aj celosvetovej bázy tlačí 16. storočia. Je nevyhnutné poukázať na bohaté knižné dedičstvo nášho národa, a zároveň začleniť Slovensko do celoeurópskeho kontextu výskumu v tejto oblasti. Preto z bohatého fondu tlačí 16. storočia popri prevažujúcom počte diel inonárodných jazykov a literatúr majú pre nás osobitný význam slovacikálne tlače, ktoré dokumentujú rozvoj humanistickej literatúry na území dnešného Slovenska. Realizovaná úloha bude v neposlednej miere dôstojnou reprezentáciou nášho záujmu o vlastné kultúrne dedičstvo.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Katalógy

- BÓBOVÁ, Mária. *Tlače 16. storočia v bansko-bystrických knižniciach*. Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica, 2012.
- FÁBRYOVÁ, Lívia. *Tlače 16. storočia v knižnici evanjelického cirkevného zboru augsburského vyznania v Kremnici, v Slovenskej pedagogickej knižnici v Bratislave a v knižniciach Nitrianskej diecézy – dodatky*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2018.
- FÁBRYOVÁ, Lívia. *Tlače 16. storočia v Diecéznej knižnici v Nitre*. Zv. 9 c. Martin: Slovenská národná knižnica, 2000.
- FÁBRYOVÁ, Lívia. *Tlače 16. storočia v knižniciach nitrianskeho samosprávneho kraja a nitrianskej diecézy*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2013.
- LACKO, Kamil. *Tlače 16. storočia v knižnici Evanjelického kolégia v Štátnej vedeckej knižnici v Prešove*. Prešov: Štátna vedecká knižnica, 2003.
- KOMOROVÁ, Klára, Helena SAKTOROVÁ a Emília PETRENKOVÁ. *Tlače 16. storočia v knižnici Antona Augustína Baníka. Generálny katalóg tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska*. Zv. 3. a. Martin: Slovenská národná knižnica, 2005.
- KOMOROVÁ, Klára a Helena SAKTOROVÁ. *Tlače 16. storočia vo františkánskych knižniciach III. zväzok*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2014.
- SAKTOROVÁ, Helena, Klára KOMOROVÁ a Emília PETRENKOVÁ. *Tlače 16. storočia v piaristických knižniciach. Generálny katalóg tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska*. Zv. 2. Martin: Matica slovenská, 1997.
- SAKTOROVÁ, Helena. *Tlače 16. storočia v šľachtickej knižnici rodu Zai*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2017.
- STRELKA, Vojtech. *Tlače 16. storočia v piaristickej knižnici v Trenčíne*. Zv. 9. a. Martin: Matica slovenská, 1996.
- STRELKA, Vojtech. *Tlače 16. storočia v trnavských knižniciach*. Zv. 9. b. Martin: Matica slovenská, 1998.
- SIBYLOVÁ, Michaela, Vlasta OKOLÍČÁNYOVÁ a Zita PETRENKOVÁ. *Tlače 16. storočia v Univerzitnej knižnici v Bratislave*. Zväzok VI. Bratislava: Univerzitná knižnica v Bratislave, 2019.
- PITÁKOVÁ, Mária a Tomáš TOMO. *Tlače 16. storočia vo fondoch Lyceálnej knižnice v Kežmarku*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2017.
- PITÁKOVÁ, Mária a Tomáš TOMO. *Tlače 16. storočia vo františkánskych knižniciach uložených vo fondoch v Slovenskej národnej knižnici III. c zväzok. 2. vydanie – revidované a doplnené*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2023.
- SAKTOROVÁ, Helena, Klára Komorová, Emília Petrenková a Ján Agnet. *Tlače 16. storočia vo fondoch Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej. Generálny katalóg tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska*. 1. zv. Martin: Matica slovenská, 1993.

SMETANA, Ján a Jozef Telgársky. *Katalóg tlači 16. storočia v Čaplovičovej knižnici v Dolnom Kubíne*. Martin: Matica slovenská, 1981.

STRELKA, Vojtech. *Slovacikálne tlače 16. storočia v katalógoch a knižniciach na Slovensku*. Trnava: Spolok Svätého Vojtecha, 2004.

SZEGHY, Andrej. *Tlače 16. storočia v Štátnej vedeckej knižnici v Košiciach*. Košice: Štátna vedecká knižnica, 2010.

ŠTURDÍKOVÁ, Marta. *Katalóg tlači 16. storočia františkánskej knižnice v Hlohovci*. Martin: Matica slovenská, 1970.

VIERIKOVÁ, Mária. *Tlače 16. storočia v zbierkach Ústrednej knižnice Slovenskej akadémie vied*. Bratislava: Ústredná knižnica SAV, 1996.

Literatúra

KOMOROVÁ, K. Jozef Telgársky a Generálny katalóg tlači 16. storočia zachovaných na území Slovenska. In: *Kniha 97 – 98*. Martin: Matica slovenská, 2000, s. 284-286.

KOMOROVÁ, K. Výskum dejín slovenskej knižnej kultúry v zahraničných inštitúciách In: *Bulletin Slovenskej asociácie knižníc*. Roč. 12, č. 3, 2004, s. 11-14.

SABOV, Peter. Historické knižničné fondy ako súčasť kultúrneho dedičstva. In: *Knižnice a informácie*. Roč. 32, č. 2, s. 70-71.

SAKTOROVÁ, H. Ján Agnet a stare tlače. In: *Kniha 2001 – 2002*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2002, s. 570-571.

SAKTOROVÁ, H. Jozef Telgársky a dejiny knižnej kultúry na Slovensku. In: *Kniha 97 – 98*. Martin: Matica slovenská, 2000, s. 281-283.

SAKTOROVÁ, H. Tlače 16. storočia na území Slovenska. In: *Bibliografický zborník*. Martin: Matica slovenská, 1988.

SAKTOROVÁ, Helena. Generálny katalóg tlači 16. storočia zachovaných na území Slovenska. In: *Bibliografický zborník 1996 – 1997*. [Martin]: Matica slovenská, 2000, s. 145-148.

Mgr. Mária Pitáková, PhD.

Slovenská národná knižnica,
Nám. J. Cígera Hronského 1, 036 01 Martin
maria.pitakova@snk.sk

Autorka pracuje na oddelení spracovania HKD a HKF v Slovenskej národnej knižnici, kde sa dlhodobo venuje odbornému bibliografickému spracovaniu tlači. Momentálne sa venuje spracovaniu tlači 16. storočia uložených vo fondoch Spišskej Kapituly.